

การประยุกต์วิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองผู้เรียน ที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย

Application Modes of Flexible Learning for Responding to Becoming Less Religious Learners in Thai Schooling

เรืองฤทธิ์ บุญเรือง, ชรินทร์ มั่งคั่ง และวรินทร์ สิริพงษ์ณภัทร

Rueangrit Boonrueang, Charin Mangkhang and Varintorn Siripongnapat

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Faculty of Education, Chiang Mai University

E-mail¹ : Charin.mangkhang@cmu.ac.th

Date Received : 4 November 2024

Date Revised : 3 June 2025

Date Accepted : 5 June 2025

Date Published online : 27 June 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาต่อการจัดการเรียนการสอนศาสนาในโรงเรียน 2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในโรงเรียน 3) เพื่อเสนอการประยุกต์วิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้ตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย ซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ผู้ให้ข้อมูล คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 9 คน และครูสอนวิชาศาสนาในโรงเรียน จำนวน 9 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ซึ่งเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากนักเรียนที่มีความสอดคล้องกับบริบทตามวัตถุประสงค์การวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบวิเคราะห์เอกสาร 2) แบบสัมภาษณ์ 3) แบบบันทึกภาคสนาม

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนามีความต้องการที่จะนำเอาองค์ความรู้จากในชั้นเรียนไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน 2) กระบวนการจัดการเรียนรู้มีทั้งหมด 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1.ประสบการณ์ของผู้เรียน 2.การตั้งคำถาม 3.การวิพากษ์ 4.การเสริมสร้างองค์ความรู้ 5.ประสบการณ์ใหม่ 3) แนวทางการจัดการเรียนรู้มีทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการกิจกรรมการเรียนรู้ 2. ด้านสื่อและแหล่งการเรียนรู้ 3. ด้านการวัดและประเมินผล

คำสำคัญ : ผู้เรียนที่ไร้ศาสนา, วิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น, การศึกษาพหุวัฒนธรรม, การสอนศาสนา, จริยศาสตร์

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

Abstract

The objectives of this article are 1) to analyze the needs of learners becoming less religious regarding religious instruction in schools; 2) to study appropriate teaching and learning models for learners becoming less religious in schools; 3) to propose application modes of flexible teaching to responsive learners becoming less religious in the Thai schooling. This is a qualitative case study research format. The key informants are 9 high school students, and 9 religious teachers in the school. Using a specific selection method. The participants were selected from students who were consistent with the context according to the research objectives. The tools used in the research were 1) Document analysis 2) interview form 3) field notes.

The research results found that 1) Learning for Responding to Prospects of Non-Religion Learner have a desire to bring knowledge from the classroom to real application in everyday life. 2) The learning management process consists of a total of four steps: 1. Experience of Learning; 2. Questioning; 3. Criticism; 4. Knowledge Enhancement; and 5. New Experience. 3) The learning management guidelines consist of four dimensions: 1. learning activity organization; 2. media and learning resources; and 3. assessment and evaluation.

Keywords: less religious, flexible learning, multicultural education, religious teaching, ethics

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในช่วงโลกาภิวัตน์ บริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ทำให้ทุกคนในสังคมจำเป็นต้องปรับตัว เพื่อให้ดำรงชีวิตหรือครองชีพได้อย่างเท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงทำให้โลกที่เคยกว้างกลับแคบลงด้วย อิทธิพลของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ การแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารในสังคมทำได้มากขึ้นด้วยความง่ายดายมากขึ้น (วัลลภ รัฐฉัตรานนท์, 2567) ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของมนุษย์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความเชื่อและความศรัทธาทางด้านศาสนาของบุคคลต่างได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงจากการเข้ามาของเทคโนโลยี ปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้คนขาดมุมมองร่วมกันทางศาสนา มุมมองทางศาสนาเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมที่ปรากฏต่อสาธารณชน (สมชาย ปรีชาศิลปกุล, 2560) ซึ่งเป็นผลทำให้แบบแผนของพฤติกรรมที่สถาบันศาสนาได้กำหนดไว้เสื่อมลง และเกิดปัญหาความขัดแย้งทางด้านสังคม จนนำไปสู่แนวโน้มในการนับถือศาสนาที่น้อยลงของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

การให้ความสำคัญเกี่ยวกับศาสนา ในยุคปัจจุบันที่เริ่มมีบริบทเปลี่ยนแปลงไป แต่หน้าที่ของศาสนาทางสังคมไทยยังคงมีอิทธิพลในการกำหนดปัจจัยบางอย่าง ดังที่ ชนิษฐา นาคธูปและคณะ (2566) กล่าวว่า

การดำเนินชีวิตของคนในสังคมจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เนื่องจากสังคมจะต้องมีการดำรงชีวิตเกี่ยวพันอยู่กับบุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลา และบุคคลไม่สามารถที่จะอยู่ในสังคมเพียงลำพังได้ ดังนั้นบุคคลจำเป็นที่จะต้องมีความสัมพันธ์ มีกลุ่ม มีสังคมที่จะต้องดำเนินชีวิตร่วมกัน โดยสถาบันศาสนาทำหน้าที่หลักในการขัดเกลาและหล่อหลอมการปฏิบัติของประชากรในสังคม ให้มีแบบแผนพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาศาสนามากขึ้น เนื่องจากสถาบันการศึกษามีหน้าที่ในการขัดเกลาและสร้างแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคม (วสันต์ ปัญญาแก้วและคณะ, 2564) จะเห็นได้ว่าความสำคัญของศาสนายังคงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่ผู้คน ส่งเสริมให้ผู้คนได้มีกิจกรรมร่วมกันทางศาสนาบางอย่าง ประกอบกับการศึกษาในระบบโรงเรียนไทยเป็นค่านิยมที่ประชากรไทยให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนรายวิชาศาสนาจึงมีความสำคัญ แต่ในบริบทของห้องเรียนไทยในยุคปัจจุบัน เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ท่องจำเนื้อหาเป็นหลัก โดยไม่ได้มีความสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนจึงไม่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญกับการเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาเท่าที่ควร ด้วยปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ผู้เรียนส่วนมากเลือกที่จะนับถือศาสนาไว้เป็นแค่ที่พึ่งทางใจเพียงเท่านั้น ไม่ได้มีการปฏิบัติตามหลักคำสอนหรือข้อปฏิบัติที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถที่จะปรับตัวหรือเกิดการยืดหยุ่นทางความคิดในการดำรงชีวิตประจำวัน ห้องเรียนในปัจจุบันยังคงมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ไม่เอื้อต่อผู้เรียนสมัยใหม่ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนที่หลากหลาย ส่งผลให้ห้องเรียนในปัจจุบันมีความหลากหลาย และไม่ตอบสนองต่อผู้เรียน ดังนั้นห้องเรียนปัจจุบันควรจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มาเป็นรูปแบบที่เอื้อต่อผู้เรียนและยืดหยุ่นแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถที่จะพัฒนาทักษะการคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

โดยแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มคนที่ไร้ศาสนา เป็นการที่คนใดคนหนึ่งหมดศรัทธาและลดบทบาทของตนเองลงในการนับถือศาสนา แต่จะไม่มี การแบ่งแยกหรือก่อตั้งศาสนาใหม่ เพียงแค่จะไม่ได้มีความเชื่อตามหลักศาสนาหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ (กนกวรรณ สัจจานนท์, 2567) ประกอบกับการพัฒนาของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในเจนเนอเรชันของเด็กยุคใหม่ ส่งผลให้ความรู้ทางศาสนาได้รับการพิสูจน์ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์เกิดขึ้น เช่นเดียวกับผู้เรียนในระบบโรงเรียนไทยยุคปัจจุบัน ที่ได้รับข่าวสารทางโลกอินเทอร์เน็ตจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในการนับถือศาสนาและส่งผลให้เกิดเป็นกลุ่มคนที่ไร้ศาสนา และศาสนาไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของผู้คนได้หรือมีการให้คำตอบที่ไม่ชัดเจน จึงนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านของช่วงเวลา “การปฏิเสธศาสนาหรือไร้ศาสนา” โดยมีความเห็นว่า ศาสนาไม่จำเป็นกับชีวิต ไม่สามารถให้คำตอบกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ เป็นต้น จากบทวิเคราะห์เหตุผลของการไม่นับถือศาสนาของ พระครูปลัดณพิชญ์ ญาณวีโร (2564) สามารถจำแนกคุณลักษณะสำคัญของกลุ่มคนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาได้ดังนี้ 1.กลุ่มคนที่ไม่เชื่อเรื่องกำเนิดของศาสนา 2.กลุ่มคนที่มีรูปแบบความคิดตนเอง 3.กลุ่มคนที่เบื่อหน่ายพิธีกรรมและงานเฉลิมฉลอง 4.กลุ่มคนที่เชื่อในหลักการวิทยาศาสตร์ 5.กลุ่มคนที่ยึดหลักข้อตกลงทางสังคม 6.กลุ่มคนที่เชื่อในการดำเนินชีวิตไร้ขีดจำกัด 7.กลุ่มคนที่นับถือศาสนาที่ภาครัฐไม่รับรองหรือจุดมุ่งหมายอื่นในการดำเนินชีวิต โดยคุณลักษณะสำคัญของกลุ่มคนเหล่านี้ ส่งผลให้สังคมนำไปสู่การนับถือศาสนาในรูปแบบใหม่ ๆ เกิดขึ้น และ

ส่วนหนึ่งก็นำไปสู่การที่ผู้คนเสื่อมศรัทธาทางศาสนาและนำไปสู่ “ผู้เรียนที่ไร้ศาสนาในโรงเรียนไทย” ด้วยเช่นกัน โดยจาก ดร.จักรกฤษณ์ สิริริน (2564) ได้กล่าวถึงผลจากการสำรวจอัตราการนับถือศาสนาของคนรุ่นใหม่ จาก Pew Research Center ในปี 2019 พบว่าอัตราการไม่นับถือศาสนา/ไร้ศาสนาของกลุ่มคนเจนเนอเรชั่นใหม่ มีอัตราสูงขึ้นถึง 16% ของประชากรโลก ด้วยเหตุนี้เองส่งผลให้กลุ่มคนในยุคใหม่มีแนวโน้มไร้ศาสนามากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นผลทำให้กลุ่มคนสมัยใหม่ไม่ได้ต้องการความเป็นศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phil Zuckerman (2011) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มการนับถือศาสนาของคนอเมริกา พบว่า แนวโน้มของผู้คนไร้ศาสนาตั้งแต่ปี 2003 มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งมีหลากหลายสาเหตุและได้มีการวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักธรรมของศาสนาที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต จนนำไปสู่การนับถือศาสนาที่น้อยลง ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการไร้ศาสนาของประชากรในยุคปัจจุบันเป็นสิ่งที่ไม่สามารถปฏิเสธได้เลย เนื่องจากมีแนวโน้มสูงขึ้นจากเดิมและส่งผลกระทบต่อคนในเจนเนอเรชั่นใหม่ ๆ เลือกที่จะนับถือศาสนาหรือไม่นับถือศาสนาด้วยตนเอง โดยบทบาทของศาสนาก็จะถูกลดทอนลงไป ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาของไทยอย่างแน่นอน

การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนจึงเป็นแนวทางที่สำคัญ ในการสร้างแบบแผนพฤติกรรมจากผู้เรียนสู่ประชากรของสังคม โดยใช้วิชาศาสนาเป็นตัวขัดเกลาให้ผู้เรียนได้มีการปฏิบัติตามแบบแผนของสังคม ซึ่งการจัดการเรียนรู้จึงควรใช้รูปแบบที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพบริบทและความต้องการของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) จากการเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคมจากกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ผู้เรียนในยุคปัจจุบันมีความหลากหลายเป็นอย่างมาก รวมไปถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องตอบสนองผู้เรียนเหล่านั้น ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากสามารถตอบสนองต่อความเป็นพหุวัฒนธรรมของผู้เรียนและเสริมสร้างองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ จากผลการวิจัยของวิภาดา แสงนิมิตชัยกุล (2555) พบว่า ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนมากยิ่งขึ้น กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดมากขึ้น เสริมสร้างทักษะการคิดและความกล้าในการแสดงความคิดเห็น การเรียนรู้แบบที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจึงเป็นส่วนสำคัญ และสามารถที่จะสร้างการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทหรือประสบการณ์เดิมของผู้เรียนได้ จนนำมาสู่การสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ ส่งเสริมให้เข้าใจถึงองค์ประกอบของศาสนาที่ไม่ใช่แค่ในห้องเรียน เพื่อนำไปสู่การดำรงชีวิตภายในสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยการประยุกต์ใช้ศาสตร์ของการดำรงชีวิตให้มีความสอดคล้องกับศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเทียบโอนประสบการณ์ของผู้เรียนด้วยตนเอง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ศาสนาจึงเป็นรูปแบบที่ควรจะมีควมยืดหยุ่นต่อผู้เรียน และเกี่ยวข้องกับบริบททางด้านความเป็นพหุวัฒนธรรมของผู้เรียน ส่งผลให้เกิดกระบวนการคิดหรือประสบการณ์ที่มีความแตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดที่สามารถจะเชื่อมโยงความคิดอื่นๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล (ดิษยา เลาว์ณยศศิริ และคณะ, 2558)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงหาวิธีการในการจัดการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย และมีความสอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางผ่านการเทียบโอนประสบการณ์ของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์

ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการถ่ายโอนประสบการณ์ เป็นต้น โดยใช้ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมและความคิด เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดเป็นประสบการณ์หรือองค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้น และผู้เรียนสามารถที่จะดำรงชีวิตภายในสังคมได้อย่างเหมาะสมผ่านการสอนศาสนาในโรงเรียน ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถนำเอาข้อมูลจากการวิเคราะห์และเก็บรวบรวม มานำเสนอเป็นวิธีการในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนของโรงเรียนไทย ที่เกี่ยวกับรายวิชาศาสนาให้มีความน่าสนใจและสอดคล้องกับบริบทของโลกยุคใหม่ จนนำไปสู่แนวทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาต่อการจัดการเรียนรู้ศาสนาในโรงเรียน
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในโรงเรียน
3. เพื่อเสนอวิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้ตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัย และบทความต่าง ๆ โดยเรียบเรียงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **แนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง** เป็นแนวคิดที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน ตอบสนองความเป็นปัจเจกบุคคลของผู้เรียน จึงนิยมนำมาประยุกต์ใช้ในชั้นเรียนปัจจุบัน เพื่อเกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างกัน โดยทิตินา แคมมณี (2542) กล่าวถึงการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทของบุคคลในชั้นเรียนทั้งผู้เรียนและผู้สอน เป็นการเปลี่ยนจุดเน้นของการเรียนรู้ให้อยู่ที่ผู้เรียนมากกว่าผู้สอน โดยผู้สอนจะเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ และให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนั้นๆ โดยเป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ผูกพันกับสิ่งที่ทำ สอดคล้องกับพิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2550) ให้ความหมายว่า เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการเรียน สามารถนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน ที่สอดคล้องกับความสามารถและความถนัดเน้นการบูรณาการความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ สามารถที่จะพัฒนาปัญญาอย่างหลากหลายหรือความเป็นพหุปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับวิภาดา แสงนิมิตชัยกุล (2555) ให้ความหมายของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการกลั่นกรองทักษะการคิดด้วยตนเอง จนนำไปสู่การปฏิบัติและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้

จึงสรุปได้ว่า แนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดด้วยตนเอง และประยุกต์ใช้กับบริบทของผู้เรียนได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลง

บริบทของสภาพบุคคลในชั้นเรียน สามารถที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กับการจัดประสบการณ์ในชั้นเรียนของผู้สอน จนนำไปสู่การปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันผ่านการสร้างองค์ความรู้ใหม่

2. เป้าหมายของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) เป็นทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับบุคคลในยุคสมัยศตวรรษที่ 21 ที่มีความหลากหลายทางด้านความคิด ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในอนาคต เพื่อสนองการเรียนรู้ของผู้เรียนยุคใหม่ โดย Martin and Rubin (1995) ที่กล่าวถึงการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นว่าเป็นการที่บุคคลตระหนักถึงสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ มีทางเลือกอะไรบ้างที่เป็นไปได้ ซึ่งในสถานการณ์ต่าง ๆ นั้นบุคคลจะมีทางเลือกในรูปแบบของตนเองว่าควรทำอย่างไร มีความพร้อมที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์อยู่เสมอ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แก้ไขปัญหาและได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Canas et al. (2006) ที่แสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นความสามารถของมนุษย์ในการที่จะรับมือความเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่เกิดขึ้นในสิ่งต่าง ๆ เพื่อเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และปรับเปลี่ยนความคิดให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ที่ไม่คาดคิด ส่งผลให้บุคคลนั้นปรับเปลี่ยนความคิดให้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อสังคมปัจจุบัน สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดของเพียเจต์ (อ้างอิงในอภิรดี เดชพงษ์-สัมฤทธิ์, 2567) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความคิดทางด้านสติปัญญา โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีแนวโน้มพื้นฐานการพัฒนาที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ส่งผลให้การเรียนรู้ของมนุษย์มีความแตกต่างกันตามช่วงวัย จนนำไปสู่การพัฒนาทางด้านความคิดที่ตอบสนองต่อผู้เรียน และสามารถที่จะให้ความคิดย้อนกลับได้ ซึ่งมีความเหมาะสมกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาการยืดหยุ่นทางความคิดที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ของผู้เรียน

จึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เผชิญ และเกิดการพัฒนาทักษะทางด้านความคิดที่ตอบสนองต่อตนเอง สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ พร้อมทั้งการสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ใหม่ ๆ จนนำไปสู่กระบวนการคิดสะท้อนกลับ และเกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experience Based Learning) เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่ตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีความหลากหลาย เนื่องจากเป็นการใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ และส่งเสริมให้มีผู้เรียนได้เกิดการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่สำคัญต่อการเรียนในยุคปัจจุบันที่มีเป็นพหุวัฒนธรรมสูง โดย ทิศนา แคมมณี (2545) ให้ความหมายว่า เป็นการดำเนินการที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ใหม่ โดยการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นและพิจารณาไตร่ตรอง จนนำไปสู่การสร้างความคิดรวบยอดจากประสบการณ์เดิม แล้วนำเอาองค์ความรู้ไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งมีความสอดคล้องทฤษฎีการสร้างสรรคนิยม (Constructivism) อ้างถึงในนันทวัน ทองพิทักษ์ (2557) กล่าวว่า ความรู้ของมนุษย์ถูกสร้างโดยผ่านประสบการณ์ของตนเอง มนุษย์เป็นภาษาที่ว่างเปล่า จำเป็นต้องเติมเต็มด้วยองค์ความรู้ และมีความพยายามที่จะสร้างความรู้ขึ้นมาเองโดยเห็นว่าโลกของความจริงต่างสับสนวุ่นวาย จนนำไปสู่ประสบการณ์ใหม่ ๆ และสอดคล้องกับที่ Kolb and Kolb (2017) อธิบายไว้ว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนจะต้องได้สัมผัสกับความจริงที่กำลังเรียนรู้โดยตรงจากประสบการณ์ มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่อิงตามบริบทของ

ผู้เรียน เพื่อส่งเสริมองค์ความรู้ในการวิเคราะห์จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้น โดยส่งเสริมการพัฒนาทักษะทางสังคม โดยผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

จากการให้ความหมายของ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ สามารถที่จะสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ ด้วยการนำเอาประสบการณ์เดิมของผู้เรียนประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน โดยผ่านกระบวนการต่อยอดทางความคิดของประสบการณ์ จนนำไปสู่การสร้างความคิดรวบยอด และประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งมีเป้าหมายในการเรียนรู้ คือ การที่ผู้เรียนสามารถที่จะนำเอาองค์ความรู้เดิมของตนเอง นำพามาซึ่งประสบการณ์และองค์ความรู้ใหม่ ๆ จากการเรียนรู้ จนนำไปสู่การเสริมสร้างทักษะทางสังคมเกิดขึ้น

4. เป้าหมายของการตั้งคำถาม (Questioning) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดและวิเคราะห์ จนนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ที่เหมาะสมแก่ความหลากหลายของผู้เรียนในปัจจุบัน โดย Karran (2004) กล่าวว่า การตั้งคำถามเป็นกระบวนการที่ให้ผู้เรียนได้เกิดการคิด และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการคิดเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบเพื่อให้นักเรียนสามารถจัดการกับความคิดที่ซับซ้อนของตนเองได้ โดยกระบวนการตั้งคำถามของชรินทร์ มั่งคั่ง (2565) ในปัญหาการสอนสังคมศึกษา ได้มุ่งเน้นให้เห็นถึงการใช้คำถาม ซึ่งนำมาเป็นการพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียน โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีทักษะการย้อนคิดทบทวน (Reflective Thinking) และตรวจสอบความคิดของตนเอง จนนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงความคิดใหม่ ๆ สอดคล้องกับที่ วรินทร์ สิริพงษ์ณภัทรและชรินทร์ มั่งคั่ง (2567) กล่าวถึงการใช้คำถามว่า เป็นกลวิธีการสอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยกระบวนการถามจะช่วยขยายทักษะการคิด ทำความเข้าใจให้กระจ่าง รับและป้อนกลับข้อมูล ก่อให้เกิดการทบทวน และการที่สืบเสาะหาคำตอบทางปรัชญา ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ

กล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามเป็นกระบวนการที่ให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดไตร่ตรองผ่านผู้เรียนด้วยตนเอง ดังนั้นการตั้งคำถามของผู้เรียน จะนำมาทางด้านองค์ความรู้ใหม่ ๆ โดยเป็นการพัฒนาความรู้เดิมของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์

5. การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เป็นหนึ่งใน Soft skills ที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้และการทำงานในอนาคต ส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้แก่ผู้เรียน และสามารถประยุกต์ใช้ในปัจจุบันได้ โดย Paul and Kaye (1992) กล่าวถึงการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่า เป็นลักษณะของความคิดที่มีการสะท้อนกลับและไตร่ตรององค์ความรู้ ภายใต้ความเป็นเหตุเป็นผล จากการเปรียบเทียบเหตุการณ์และสถานการณ์ที่สอดคล้องกับบริบทที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนา ศรีสวัสดิ์และคณะ (2560) ให้ความหมายว่า เป็นการเสริมสร้างกระบวนการทางด้านความคิด ส่งผลให้เกิดการพิจารณาและไตร่ตรองข้อมูลที่ได้รับอย่างรอบคอบ เพื่อใช้ในการตัดสินใจหรือหาเหตุผลมารองรับกับองค์ความรู้ นั้น ๆ จนนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้ที่สมเหตุสมผล และเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับพลเมืองในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักปรัชญา อริสโตเติล (n.d., as cited in Nelson et al., 2017) ที่กล่าวถึงกระบวนการคิดของบุคคล

จะต้องใช้วิธีการโต้แย้งอย่างเป็นเหตุเป็นผล การพิจารณาไตร่ตรองจากมุมมองขององค์ความรู้ที่หลากหลาย โดยใช้การตรวจสอบองค์ความรู้ต่าง ๆ ด้วยเหตุและผล ซึ่งนำมาสู่กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การให้ความหมายเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงวิพากษ์สามารถสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการทางด้านความคิด ในการพิจารณาไตร่ตรองข้อมูลหรือองค์ความรู้ที่ได้รับอย่างดี โดยใช้ความเป็นเหตุเป็นผลจากประสบการณ์หรือเหตุการณ์ที่เผชิญ เพื่อตัดสินใจอย่างรอบคอบ โดยเป้าหมายของทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ในห้องเรียน จะต้องมีการคำนึงถึงบริบทของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางด้านความคิด จนเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชั้นเรียน และเกิดเป็นองค์ความรู้หรือประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญแก่ผู้เรียนทั้งปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสอนจริยศาสตร์ (Ethics) ของ Moore (1912) ในระบบโรงเรียนที่มีเป้าหมายในการปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ศึกษาถึงคุณค่าแห่งความประพฤติ และคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ โดยไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การกำหนดกฎเกณฑ์ว่าพฤติกรรมแบบใดถูกต้องหรือผิดเสมอไป แต่เป็นการตั้งคำถามกับพฤติกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยใช้การพิจารณาตามหลักเหตุและผล เช่นเดียวกับทักษะการคิดเชิงวิพากษ์

ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมทั้ง 5 แนวคิด ได้แก่ การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป้าหมายของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experience Based Learning) เป้าหมายของการตั้งคำถาม (Questioning) การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เป็นแนวทางในการเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้รูปแบบใหม่เกิดขึ้น จากการนำเอาแนวคิดทั้ง 5 แนวคิดนี้ มาทำการผสมผสานให้เกิดเป็นแนวคิดใหม่และเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ใหม่ที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนศาสนาในยุคปัจจุบัน เนื่องจากผู้เรียนมีแนวโน้มในการไม่เลือกนับถือศาสนามากยิ่งขึ้น ซึ่งนั่นก็จะเป็นสิ่งที่จะต้องมีการประยุกต์กับกระบวนการและวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย จึงเกิดเป็นการบูรณาการศาสตร์ของการสอนให้เกิดเป็นกระบวนการใหม่ในงานวิจัยนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนา (descriptive qualitative research) เพื่อการศึกษาพัฒนา และนำเสนอวิธีการที่เหมาะสมของการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย ผ่านมิติการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล โดยปราศจากการตีความหรือใช้กรอบแนวคิดในการชี้นำแนวทางของคำตอบ เพื่อทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเป็นข้อมูลที่ใช้ในการเสนอรูปแบบการเรียนรู้ใหม่และเหมาะสมแก่โรงเรียนไทยในปัจจุบัน ภายใต้บริบทและขอบเขตการวิจัย โดยปราศจากอคติ และการคาดการณ์ข้อมูลล่วงหน้า หลีกเลี่ยงการสรุปความตามความรู้และประสบการณ์ของตัวผู้วิจัยเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามข้อเท็จจริงและสมบูรณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ตอนที่ 1 ผู้ให้ข้อมูล และบริบทของสถานศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้มีการเลือกเฉพาะเจาะจงเป็นโรงเรียนสันทก้าแพง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากบริบทของผู้เรียนในโรงเรียนสันทก้าแพงมีความหลากหลาย อาทิ คนยอง คนไตใหญ่ คนไตลื้อ เป็นต้น ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลจำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์กับโรงเรียนสันทก้าแพง

ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มแรก คือ นักเรียน จำนวน 9 คน โดยใช้แบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์ดังนี้ 1) มีสถานภาพเป็นนักเรียนในโรงเรียนสันทก้าแพง 2) ไม่ได้นับถือศาสนาหรือเป็นผู้เรียนที่มีแนวโน้มว่าจะไม่นับถือศาสนา 3) ยินดีให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มสอง คือ ครูผู้สอน จำนวน 9 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์ดังนี้ 1) เป็นบุคลากรในสถานศึกษาหรือระบบการศึกษา 2) มีประสบการณ์สอนในรายวิชาศาสนาไม่น้อยกว่า 3 ปี เนื่องจากสามารถอธิบายถึงความคุณลักษณะของผู้เรียนที่ไร้ศาสนาได้ 4) ยินดีให้ความร่วมมือ รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 18 คน

ตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

1. แบบวิเคราะห์เอกสาร ประกอบไปด้วย 1) ชื่อเอกสาร/ประเด็น/หัวข้อ 2) ปีที่เผยแพร่ 3) ปีแหล่งของข้อมูล 4) สาร/ประเด็นสำคัญของเอกสาร และ 5) คำสำคัญของประเด็น (keywords)

2. แบบสัมภาษณ์ (interview forms) โดยมีการใช้แนวคำถามปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guide) ซึ่งได้มีการสังเคราะห์ประเด็นในการสัมภาษณ์ออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1) การสอนศาสนาในห้องเรียนปัจจุบัน 2) เนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ 3) รูปแบบและกิจกรรมการเรียนรู้ 4) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 5) วิธีการวัด และประเมินผลการเรียนรู้ 6) การเรียนการสอนวิชาศาสนาในอนาคต

3. แบบบันทึกภาคสนาม (field note) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนและการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน โดยผ่านปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ 1) วันที่ 2) เวลา 3) สถานที่ 4) รายวิชา 5) แผนผังห้องเรียน 6) สภาพแวดล้อม 7) พฤติกรรมภายในห้องเรียน 8) เนื้อหาการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนเลย

ตอนที่ 3 การตรวจสอบเครื่องมือ

เครื่องมือการวิจัยทั้ง 3 ส่วนมีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพจำนวน 3 ท่าน โดยผู้วิจัยได้ทำการปรับแก้ตามข้อเสนอแนะที่ได้รับก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานศึกษา ซึ่งมีค่าดัชนีคุณภาพมากกว่า 0.50 ขึ้นไปจึงสามารถนำมาใช้ได้

ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยเคารพความเป็นบุคคล มีการเลือกผู้ที่ยินยอมเป็นผู้ให้ข้อมูล ก่อนที่จะเริ่มเก็บข้อมูล และขอความยินยอมตนในการเข้าร่วมการวิจัยก่อนทำการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลไว้เป็นความลับและการเผยแพร่ข้อมูลนำเสนอในภาพรวม

ตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นการศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของศาสนาที่กำหนดวิถีชีวิตของผู้คน รวมไปถึงการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย จากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ซึ่งเป็นเอกสารประเภทบทความวิจัย ตำราเชิงวิชาการ เอกสารจากภาครัฐ เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล

4.2 การพัฒนาเครื่องมือการวิจัย ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกภาคสนามเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และนำไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน และได้มีการปรับตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

4.3 ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่มีการใช้แนวคำถามปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guide) ซึ่งได้รับการอนุมัติการดำเนินการวิจัยจากสถานศึกษา โรงเรียนสันกำแพง และกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยทำการเข้าพบกับคณะกรรมการกลุ่มสาระสังคมศึกษา เพื่อทำการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ และขอความร่วมมือในการเข้าเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลโดยประสานงานกับหัวหน้ากลุ่มสาระ เพื่อสำรวจและคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นนักเรียนที่มีแนวโน้มไม่เลือกนับถือศาสนาหรือผู้เรียนไร้ศาสนา และมีคุณสมบัติตามเกณฑ์การประเมิน รวมไปถึงคณะครูจากกลุ่มสาระสังคมศึกษาที่มีการสอนในรายวิชาศาสนา เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์

4.4 ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ช่วง ได้แก่ 1) การใช้แบบบันทึกภาคสนาม (field note) ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกเกี่ยวกับ 1) วันที่ 2) เวลา 3) สถานที่ 4) รายวิชา 5) แผนผังห้องเรียน 6) สภาพแวดล้อม 7) พฤติกรรมภายในห้องเรียน 8) เนื้อหาการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยจะไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และ 2) แบบสัมภาษณ์ (interview forms) ผู้วิจัยได้ทำการแนะนำตัวและพูดคุยสร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูล เปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัย และใช้สถานที่ซึ่งเป็นห้องที่มีความเป็นส่วนตัว โดยได้มีการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ได้แก่ 1) การสอนศาสนาในห้องเรียนปัจจุบัน 2) เนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ 3) รูปแบบและกิจกรรมการเรียนรู้ 4) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 5) วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 6) การเรียนการสอนวิชาศาสนาในอนาคต เพื่อนำข้อมูลที่ได้ทำการรวบรวมไปทำการวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาต่อการจัดการเรียนการสอนศาสนาในโรงเรียน โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ ดังนี้

5.1 จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากการสัมภาษณ์ และบันทึกภาคสนาม โดยนำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์แนวโน้มความต้องการของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้เพื่อยืดหยุ่นและตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย

5.2 เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้รายวิชาศาสนา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย และได้นำเสนอออกมาเป็นกระบวนการหรือทฤษฎีการเรียนรู้

5.3 จากการศึกษารูปแบบและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จนนำไปสู่กระบวนการที่เหมาะสมต่อผู้เรียนมีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากการลงบันทึกภาคสนาม เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนา

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาต่อการจัดการเรียนการสอนศาสนาในโรงเรียน

จากการวิจัยและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการเรียนการสอนรายวิชาศาสนาของผู้เรียนและผู้สอนในโรงเรียนสังกัด สพฐ. ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยผู้วิจัยเอง ได้ผลของการสัมภาษณ์ ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์

ประเด็นการเรียนรู้	มิติมุมมอง ผู้สอน Teacher	มิติมุมมอง ผู้เรียน Learners
การดำเนินการเรียนการสอนศาสนาในระบบโรงเรียน		
1. สภาพการเรียนรู้การสอนศาสนา	- การสอนควรจะมีการนำไปประยุกต์ใช้ในเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้หลักธรรม ซึ่งเน้นการท่องจำเป็นส่วนใหญ่ ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์	- การเรียนไม่สามารถที่จะเอาไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เนื่องจากในห้องเรียนเป็นรูปแบบการท่องจำเป็นหลัก จึงไม่สามารถประยุกต์จากประสบการณ์ของนักเรียนแต่ละคนได้
2. การถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนา	- การประยุกต์ใช้เนื้อหาที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ร่วมกับศาสตร์อื่น	- เนื้อหามีความซ้ำซ้อน เพราะต้องเรียนศาสนาตั้งแต่มัธยมต้นทุกปี เนื้อหาที่เรียนก็มีลักษณะคล้ายเดิม
3. รูปแบบและกิจกรรมการเรียนรู้ศาสนา	- การใช้ภาพเหตุการณ์ในปัจจุบันเป็นตัวกลางในการเรียนรู้ เพื่อให้ให้นักเรียนอธิบาย วิเคราะห์	- ครูมีกิจกรรมเกี่ยวกับเกมในห้องเรียน และมีการให้ทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันได้วิเคราะห์เกี่ยวกับหลักธรรมของศาสนา

ประเด็นการเรียนรู้ การสอนศาสนาใน ระบบโรงเรียน	มิติมุมมอง ผู้สอน Teacher	มิติมุมมอง ผู้เรียน Learners
	เกี่ยวกับศาสนาผ่านภาพเหตุการณ์นั้นๆ หรือ กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน	
4. การใช้สื่อและ แหล่งเรียนรู้ศาสนา	- การใช้สื่อออนไลน์ การบรรยาย และโรงเรียน จะมีการบูรณาการกับพื้นที่ศาสนสถานภายใน ชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญ ทางศาสนา เช่น หล่อเทียนพรรษา คริสต์มาส ทำบุญตักบาตร	- ครูใช้สื่อออนไลน์ในการสอน การบรรยาย และ มีการให้เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ภายในโรงเรียน และบริเวณศาสนสถานบริเวณ รอบ ๆ โรงเรียน
5. การวัดและ ประเมินผลการ เรียนรู้ศาสนา	- ชื่นงานให้นักเรียนได้วิเคราะห์เหตุการณ์ เช่น สถานที่หรือวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับศาสนา และ ทดสอบความรู้จากการทำแบบทดสอบ รวมไปถึง ถึงการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียน	- ครูมีใบงานใช้ในการเก็บคะแนนในแต่ละครั้ง และทำกิจกรรมกลุ่ม-นำเสนอหน้าชั้นเรียน โดย จะมีการวัดความรู้จากการสอบทั้งก่อนเรียนและ หลังเรียน
6. แนวทางการสอน ศาสนาสำหรับ ผู้เรียนที่มีแนวโน้ม ศาสนา	- การสอนศาสนาควรที่จะมุ่งเน้นให้นักเรียนได้มี การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งเนื้อหา กระบวนการสอน และรูปแบบของบทเรียนที่ จัดทำให้ผู้เรียนจำเป็นต้องท่องจำ โดยจะต้อง มีการเปลี่ยนแปลง บทเรียนให้มีความเหมาะสม และให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนที่หลากหลาย	- การประยุกต์ใช้กับประสบการณ์ของนักเรียนให้ มากกว่านี้ และเน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ของแต่ละบุคคล แสดงให้เห็นถึงการที่สามารถจะ นำเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างง่าย และให้ ความสำคัญกับศาสนาอื่นๆ มากพอกับศาสนาพุทธ เนื่องจากในสังคมปัจจุบันไม่ได้มีเพียงแต่ศาสนา พุทธอย่างเดียว

จากตารางที่ 1 การสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนรายวิชาศาสนาและความต้องการ
ผู้เรียนในการเรียนรู้ เพื่อสะท้อนสภาพห้องเรียนวิชาศาสนาในปัจจุบัน พบว่า 1) **มุมมองของห้องเรียนปัจจุบัน**
การสอนไม่ได้มีความยืดหยุ่นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเท่าที่ควร จึงทำให้ผู้เรียนและไม่สามารถนำเอา
องค์ความรู้ในห้องเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ถึงแม้ผู้สอนจะมีการผลักดันให้เกิดการวิเคราะห์ในชั้นเรียน
แต่การเรียนศาสนาก็ยังคงเป็นแบบท่องจำเป็นหลัก สิ่งที่คุณเรียนต้องการคือ การมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากกว่า
การท่องจำ “การสอนศาสนามันค่อนข้างน่าเบื่อ ทั้งเนื้อหาและครูผู้สอน” (S1) “ครูบางคนสอนโดยการเล่าไป
เรื่อย ๆ โดยไม่ได้ให้นักเรียนออกมาแสดงอะไรบางอย่าง” (S2) 2) **มุมมองของเนื้อหา** ถึงแม้ว่าผู้สอนพยายาม
ประยุกต์ให้มีการบูรณาการกับศาสตร์อื่นมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถที่จะนำเอาเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาไป
ใช้ได้จริง แต่เนื่องด้วยเนื้อหาของศาสนามีความทับซ้อนกันจากหลักสูตร ส่งผลให้เนื้อหาไม่ได้เกิด
ความหลากหลายต่อผู้เรียนเท่าที่ควร ผู้เรียนก็เรียนเหมือนกันทุก ๆ ปี จึงต้องการอะไรที่แปลกใหม่มากยิ่งขึ้น
“ครูจะเน้นแค่การสอนเนื้อหาในหนังสือ ทำให้มีความซ้ำซ้อน เพราะเรื่องนี้เคยเรียนแล้ว ก็กลับมาเรียนอีกครั้ง
ทำให้ไม่ได้รับความรู้ใหม่ ๆ หรือการนำเอาไปใช้จริง” (S5) ผู้เรียนต้องการเนื้อหาที่มีความแปลกใหม่และ
มีความสอดคล้องกับโลกปัจจุบัน 3) **มุมมองของกิจกรรมการเรียน** ถึงแม้ว่าการสอนของครูจะมีการพยายาม

ผลักดันให้นำเอาปรากฏการณ์ในสังคม มาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ เชื่อมโยงกับเนื้อหาของศาสนา และให้ผู้เรียนได้มีการนำเอาไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน แต่เนื่องด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้เรียน จึงทำให้ไม่สามารถที่จะตอบสนองต่อผู้เรียนได้เท่าที่ควร “ครูให้ทำกิจกรรมในห้องเรียนถือว่าเป็นสิ่งที่ดี และได้เรียนรู้จากการลงมือทำครับ” (S4) “ครูจะเล่าเรื่องราวไปยาว ๆ โดยไม่ได้ให้พวกผมทำกิจกรรมเลย เป็นการจดเนื้อหาเพียงอย่างเดียว ซึ่งทำให้ไม่สามารถเข้าใจแก่นของศาสนาได้ เพราะต้องฟังครูไปด้วยและจดไปด้วย” (S9) “ครูให้จดเนื้อหา ผมก็จดบ้างหลบบ้างครับ เพราะมันค่อนข้างน่าเบื่อและไม่มีสมาธิ” (S1) รูปแบบการเรียนรู้ในห้องเรียนศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างมาก ผู้เรียนจึงให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมมากกว่าการที่จะต้องมาจดเนื้อหา เพื่อนำเอาไปสอบเพียงอย่างเดียว แต่ผู้เรียนต้องการที่จะเข้าใจว่าเนื้อหาเหล่านั้นจะนำไปใช้ได้อย่างไร **4) มุมมองของสื่อและแหล่งการเรียนรู้** สไลด์ในการเรียนรู้ไม่ได้มีความเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน เพราะครูผู้สอนนำเอาสไลด์มาจากหนังสือเลย ถึงแม้ว่าจะมีวิดีโอในการประกอบการบรรยายก็เป็นการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ได้สื่อให้เกิดความรู้ที่แปลกใหม่จากเดิม และไม่สามารถนำเอาไปใช้ได้จริง “ครูก็แค่เอาเนื้อหาในหนังสือมาวางในสไลด์ แล้วก็ให้จดตามแค่นั้นเลย” (S3) “ครูก็มีการเปิดวิดีโอเกี่ยวกับพุทธประวัติต่าง ๆ แต่ก็เป็นการเล่าเรื่องครับ ไม่ได้ให้พวกผมได้ทำกิจกรรมหรือสื่อให้เห็นถึงการปรับใช้ในชีวิตได้เลย” (S2) “ครูก็มีให้ไปแหล่งการเรียนรู้ด้วยครับ วัดสันกำแพง ปลา ค่ายคุณธรรม ไปเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ ซึ่งก็ทำให้พวกผมเห็นพื้นที่จริง ๆ ว่าเป็นอย่างไร” (S6) “ในวันสำคัญทางศาสนา ครูก็จะให้เข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นนะครับ แล้วก็ให้สะท้อนความรู้ที่ได้รับครับ เช่น หล่อเทียนพรรษา ทำบุญใหญ่ พวกผมก็ได้เกิดการตั้งคำถามว่าทำไม ซึ่งในห้องเรียนครูก็จะมีการอธิบายคำตอบให้ครับ” (S7) ความต้องการทางด้านสื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงไม่ใช่เพียงแค่ในห้องเรียนเพียงเท่านั้น ความต้องการสอนผู้เรียนเป็นสิ่งที่ทำให้พวกเขาสามารถที่จะสะท้อนภาพของบริบทความเป็นจริง สังคมที่เกิดขึ้น และการตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ **5) มุมมองของการวัดประเมินผล** ผู้สอนยังคงใช้รูปแบบของชิ้นงานในการประเมินองค์ความรู้ของผู้เรียน ส่งผลให้รูปแบบของการเรียนรู้เน้นการท่องจำคงเดิม โดยผู้สอนพยายามผลักดันให้ผู้เรียนได้เกิดการวิเคราะห์จากกิจกรรม แต่ผู้เรียนก็ต้องท่องจำเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา เพื่อใช้ในการทำชิ้นงานหรือสอบ จนไม่ได้เกิดกระบวนการนำไปสู่การประยุกต์ใช้ “ครูก็จะมีการให้ทำใบงาน และการสอบในห้องเรียน ซึ่งเนื้อหาในใบงานก็จะเป็นจำพวกสิ่งที่ครูให้จำในสไลด์ต่าง ๆ พวกผมก็ทำบ้างไม่ทำบ้าง” (S1) “ครูจะมีการเก็บคะแนนจากการสอบ และการสังเกตพฤติกรรมในห้องเรียนแบบนี้ครับ เพราะบางคาบจะมีกิจกรรมให้ทำ มีการเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ก็จะได้คะแนนในส่วนนี้ด้วย เพราะเป็นสิ่งที่ทำแล้วได้ปฏิบัติจริง ๆ ก็สามารถเข้าใจในศาสนาจริง ๆ” (S3) ความต้องการของผู้เรียนในการประเมินผลจึงไม่ใช่การวัดจากข้อสอบเพียงอย่างเดียว แต่ผู้เรียนต้องการที่จะให้เกิดการวัดประเมินในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การสังเกต การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพราะเป็นสิ่งที่ผู้เรียนได้เข้าไปฝึกปฏิบัติในเนื้อหาของศาสนานั้นจริง ๆ จากการสอน โดยผู้เรียนสามารถสะท้อนองค์ความรู้จากการเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ใช่การท่องจำและจดเนื้อหา **และ 6) มุมมองของศาสนาในอนาคต** ผู้สอนและผู้เรียนมีความต้องการที่จะมุ่งเน้นให้ศาสนาสามารถใช้ในการชีวิตประจำวันได้ โดยผู้สอนพยายามพัฒนาเนื้อหา สื่อ กิจกรรม ให้มีความสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน แต่เนื้อด้วยหลักสูตรการศึกษาไม่ได้

เน้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์ ทำให้ผู้เรียนไม่ได้เกิดกระบวนการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเนื้อหาของหลักสูตรไม่ได้มีความหลากหลาย เพื่อตอบสนองต่อการเรียนศาสนาของผู้เรียนในอนาคต ทำให้ผู้เรียนไม่ได้เกิดความรู้สึกถึงความสำคัญของศาสนา โดยเมื่อไม่ได้มีความทุกข์หรือความเดือดร้อน ผู้เรียนก็มักจะไม่ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับศาสนา ส่งผลให้สังคมปัจจุบันมีมุมมองต่อความศรัทธาศาสนาที่เปลี่ยนไป “ไม่อยากให้ครูสอนเพียงแค่นั่งฟังอย่างเดียว อยากให้ครูสอนในรูปแบบที่ให้เราได้เข้าไปมีส่วนร่วมจริง ๆ สนุกกับการเรียน เพราะส่วนมากเนื้อหาที่น่าเบื่ออยู่แล้ว ” (S4) “อยากให้ครูมีเกมหรือกิจกรรมในการเรียนมากยิ่งขึ้น เพราะนักเรียนส่วนมากซึมซับเนื้อหาได้น้อย เพราะมีความน่าเบื่อและยาวมากเกินไป ” (S7) “ในโลกนี้เรามีศาสนาอื่น ๆ ด้วยครับ อยากที่จะให้มุ่งเน้นไปยังศาสนาอื่นด้วย ไม่ใช่เพียงแค่ศาสนาพุทธเพียงอย่างเดียว ” (S9)

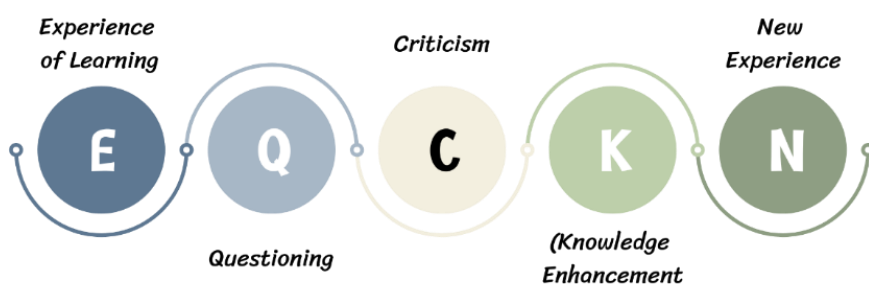
จากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการการเรียนรู้ของผู้เรียนในการใช้แบบบันทึกภาคสนาม พบว่ารูปแบบของกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากการสังเกตในรายวิชาที่เน้นการบรรยายเป็นหลักอย่างวิชาภาษาอังกฤษ โดยไม่ได้ให้ผู้เรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในห้องเรียนจึงทำให้ผู้เรียนไม่ได้เกิดความสนใจในการเรียนมากนัก จะสังเกตได้จากการที่ผู้เรียนส่วนใหญ่พูดคุยกันที่ไม่ใช่เนื้อหาการเรียน ผู้เรียนบางคนเล่นโทรศัพท์ จากการสังเกตทำให้ทราบว่า การสอนในรูปแบบนี้ไม่เหมาะสมแก่ความต้องการของผู้เรียน แต่ในรายวิชาเศรษฐศาสตร์ที่มีการสอดแทรกกิจกรรมให้ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในเนื้อหาและการสอนเป็นอย่างมาก โดยเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและได้ลงมือปฏิบัติจริง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และผู้เรียนเกิดความสนใจ สนุกกับการเรียน ทำให้ห้องเรียนเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และไม่ใช่เพียงแค่การเรียนรู้ในเนื้อหาเพียงอย่างเดียว มีการประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์และประสบการณ์ของผู้เรียนด้วยเช่นกัน

ดังนั้นจากผลการใช้เครื่องในการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงสามารถที่จะสะท้อนความต้องการของผู้เรียนได้ว่า ผู้เรียนต้องการการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อบริบทของสังคมจริง ๆ การสอนของครูมีความน่าเบื่อ ประกอบกับเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกัน ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถที่จะได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ หรือพิสูจน์ประสบการณ์เดิมของตนเองได้เลย การเรียนศาสนาจึงเป็นสิ่งที่อยากให้มีรูปแบบใหม่ มีการประยุกต์ใช้กับประสบการณ์และบริบทของสังคมมากยิ่งขึ้น เนื่องจากโลกของเรามีหลากหลายศาสนา จึงไม่จำเป็นจะต้องเรียนรู้เพียงศาสนาเดียว โดยการประยุกต์การสอนศาสนาไม่ใช่เพียงแค่ในห้องเรียน แต่เป็นการเปิดห้องเรียนสู่การเรียนรู้ศาสนาที่ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติและประยุกต์ใช้จากประสบการณ์ของตนเอง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในโรงเรียน

จากการสังเคราะห์การจัดการเรียนรู้ศาสนาในห้องเรียนปัจจุบัน และได้เสนอวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อยืดหยุ่นและตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย มาเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ให้อิสระในการแสวงหาคำตอบและใช้การเทียบโอนประสบการณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ของทิสนา แคมมณี (2542), พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (2550), และวิภาดา

แสงนิมิตชัยกุล (2555) กับแนวความคิดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ของ Martin and Rubin (1995), Canas et al. (2006), และ Jean Piaget (อ้างในอภริตี เดชพงษ์สัมฤทธิ์, 2567) โดยการนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของทิสนา แคมมณี (2545), นันทวัน ทองพิทักษ์ (2557), Kolb and Kolb (2017) กับทักษะการตั้งคำถามของ Karran (2004), ชรินทร์ มั่งคั่ง (2565), และวรินทร์ สิริพงษ์ณภัทร (2566) และการส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ของ Paul and Kaye (1992), กาญจนา ศรีสวัสดิ์และสายสมร เฉลยกิตติ (2560), อริสโตเติล (n.d., as cited in Nelson, Palonsky & McCarthy, 2017) มาเสนอเป็นแนวทางการเรียนรู้แบบการเรียนรู้ประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning) ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในระบบโรงเรียน ดังนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning Model)

รูปแบบของกระบวนการในการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning Model) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience of Learning) การใช้ประวัติศาสตร์สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของผู้เรียนที่มีแต่เดิม มาเป็นบริบทในการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดกระบวนการตกผลึกด้านความคิดผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนเอง

ขั้นตอนที่ 2 การตั้งคำถาม (Questioning) กระบวนการที่ให้ผู้เรียนได้ใช้คำถามเป็นเทคนิคในการแสวงหาคำตอบจากข้อสงสัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ได้มีการคิดไตร่ตรอง การตีความ และการประเมินคำถามจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของผู้เรียน เป็นกระบวนการที่เปิดกว้างทางความคิด ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการปรับสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนผ่านประสบการณ์ของตนเอง

ขั้นตอนที่ 3 การวิพากษ์ (Criticism) การใช้องค์ความรู้และความคิดรวบยอดของแต่ละศาสตร์ตลอดจนการนำปรากฏการณ์ในชีวิตจริงมาเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตื่นตัว แสวงหาคำตอบของคำถาม และสร้างประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีความหมายต่อตนเอง ด้วยการสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนด้วยกันเอง

ขั้นตอนที่ 4 การเสริมสร้างองค์ความรู้ (Knowledge Enhancement) การรวบรวมและเชื่อมโยงองค์ความรู้จากประสบการณ์ของผู้เรียน ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวปัจเจกบุคคล มาทำการสรุปเป็นความคิด

รวบยอด เพื่อให้ผู้เรียนสามารถที่จะเข้าถึงความรู้ และการพัฒนาตนเองจากความรู้ของผู้สอน รวมถึงการนำไปปฏิบัติใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบทบาทของครูผู้สอน จะต้องให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 5 การสร้างประสบการณ์ใหม่ (New Experience) การเรียนรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้นจะเกิดจากการชี้แนะของผู้สอนแล้ว จะต้องมีการนำเอาประสบการณ์มาประยุกต์ให้เข้ากับองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตประจำวัน โดยผ่านกระบวนการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติ ผ่านประสบการณ์เดิมของผู้เรียนมาบูรณาการตามขั้นตอนก่อนหน้า เพื่อสร้างการเรียนรู้ใหม่ ๆ

ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning Model) คือ กระบวนการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยเป็นการเทียบโอนประสบการณ์ของผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับครู ซึ่งทำให้เกิดการวิพากษ์จากประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเกิดขึ้น โดยครูผู้สอนมีหน้าที่ในการที่จะชี้แนะหรือสนับสนุนแนวความคิดต่าง ๆ ให้เกิดกระบวนการคิดที่เชื่อมโยงกับความรู้ เพื่อให้เกิดกระบวนการคิดที่ยึดหยุ่นต่อประสบการณ์ของผู้เรียน ที่เหมาะสมแก่การคิดเชิงวิพากษ์สมัยใหม่

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอการประยุกต์วิธีการเรียนรู้ที่ยึดหยุ่นให้ตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย

จากการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ผู้สอนและผู้เรียนรายวิชาศาสนา การบันทึกภาคสนาม การสอบถามความคิดเห็น และการศึกษารูปแบบของการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในโรงเรียน ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 2 วิธีการสอนที่ยึดหยุ่นสามารถตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย

การเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ	บทบาทครู	บทบาทผู้เรียน
1. ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience of Learning)	กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดทบทวน ประสบการณ์ของผู้เรียน จากประสบการณ์เดิมของผู้เรียนให้มีความอยากรู้อยากเห็น เช่น - การกระตุ้นจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งครูจะต้องเป็นคนเชื่อมโยงเหตุการณ์ ให้สอดคล้องกับประสบการณ์ โดยให้คำถามปลายเปิดในการสำรวจประสบการณ์ของผู้เรียน	ทบทวนประสบการณ์ของตนเอง จากการกระตุ้นของผู้สอน ผ่านความเหมือนหรือความแตกต่างกันของประสบการณ์หรือเหตุการณ์นั้น
2. การตั้งคำถาม (Questioning)	ตั้งคำถามจากประสบการณ์ของผู้เรียนที่หลากหลาย ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการวิเคราะห์จากคำถาม และกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดความคิดสงสัย อยากจะค้นหาคำตอบ เช่น	ตั้งคำถามจากประสบการณ์ของตนเองหรือประสบการณ์ของเพื่อน เกี่ยวกับข้อสงสัยในเรื่องที่เพื่อนหรือนักเรียนพบเจอ โดยเกิดความอยากรู้อยากจะแสวงหาคำตอบของคำถาม เช่น

	- ถ้านักเรียนเดินไปที่ตลาด นักเรียนคิดว่า หลักธรรมไหนที่นักเรียนจะได้ใช้ในการซื้อของ	- ทำไมเพื่อนที่นับถือศาสนาคริสต์ไม่ให้พระ
3. การวิพากษ์ (Criticism)	วิเคราะห์คำถามจากขั้นตอนที่ 2 โดยเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนเอง กับเพื่อนในห้องเรียน ซึ่งครูจะต้องช่วยอำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น - ถ้านักเรียนไม่ทำปฏิบัติตามหลักธรรมของ ศาสนาที่เพื่อนนับถือจะเกิดอะไรขึ้น - ถ้าเพื่อนชวนนักเรียนทำสิ่งที่ผิดนักเรียนจะ ปฏิบัติตามอย่างไร	การแสวงหาคำตอบจากคำถาม/ข้อสงสัยของ เพื่อนหรือตนเอง จากการเทียบโอนประสบการณ์ ภายในห้องเรียน ซึ่งแลกเปลี่ยนกับประสบการณ์ ของตนเองที่พบเจอ โดยอาจจะมิตั้งประสบการณ์ ที่เหมือนหรือแตกต่างกัน
4. การเสริมสร้าง องค์ความรู้ (Knowledge Enhancement)	สรุปองค์ความรู้จากคำถามและการวิพากษ์ของ นักเรียนที่เกิดขึ้น เพื่ออธิบายองค์ความรู้ที่ เกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติทางศาสนา สามารถที่จะ ให้ข้อมูลหรือเสนอแนะ และครูจะต้องมีการใช้ คำถามเพื่อตรวจสอบองค์ความรู้ที่นักเรียนได้รับ จากประสบการณ์ในห้องเรียน เช่น - ถามเกี่ยวกับข้อปฏิบัติที่ถูกต้องของศาสนาที่ ตนนับถือ - ถามเกี่ยวกับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้น และสามารถประยุกต์ใช้อย่างไร	สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากผู้สอนและการวิพากษ์ โดยคำนึงถึงการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการต่อยอดทางความคิด
5. การสร้าง ประสบการณ์ใหม่ (New Experience)	สรุปองค์ความรู้และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ ของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์กับ ประสบการณ์ของผู้อื่น เช่น - นักเรียนจะนำเอาความรู้ที่ได้ไปประยุกต์กับ ประสบการณ์ที่ตนเองหรือเพื่อนเจออย่างไร - สิ่งที่ได้เรียนรู้จะสามารถนำไปใช้อย่างไร - นักเรียนคิดว่าจะปฏิบัติอย่างไร เพื่อไม่ให้เกิด ข้อผิดพลาดในอนาคต	ทบทวนความคิดของตนเอง โดยใช้ประสบการณ์ ทั้งของตนเองและเพื่อนที่พบเจอ มาประยุกต์ใช้ ในอนาคต และหาแนวทางการประยุกต์ใช้กับ ประสบการณ์เดิม ในกรณีที่เกิดขึ้นอีกครั้ง

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นถึงแนวทางในการนำเอากระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อน
กลับ (Reflex Experience Learning Model) ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้ม
ไร้ศาสนา จากการบันทึกภาคสนามจำนวน 3 ครั้ง พบว่า ผู้เรียนจะมีกระบวนการเรียนรู้ที่ดี เมื่อผู้เรียนได้มีส่วน
ร่วมกับเนื้อหาในชั้นเรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องมีการเตรียมความพร้อมทางเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ดังนี้
ด้านการจัดกิจกรรม สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิด
กระบวนการเรียนรู้ที่ดี และสามารถสรุปข้อเสนอนแนะในการจัดการเรียนรู้ได้ดังนี้

1. **ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้** ครูควรใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning) ให้นักเรียนได้ศึกษาองค์ความรู้จากประสบการณ์เป็นหลัก โดยสามารถที่จะนำเอาการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon Based Learning) มาเป็นส่วนประกอบให้นักเรียนได้เรียนรู้จากเหตุการณ์นั้น ๆ ได้เช่นเดียวกัน โดยครูมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกในชั้นเรียน และคอยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการตั้งคำถามและการคิดเชิงวิพากษ์ เพื่อส่งเสริมความยืดหยุ่นทางความคิด และสรุปความคิดรวบยอดขององค์ความรู้จากประสบการณ์ในชั้นเรียน

2. **ด้านสื่อและแหล่งการเรียนรู้** ครูควรใช้สื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบัน หรือเป็นสื่อในรูปแบบของข่าว รูปภาพ และวิดีโอ ที่สามารถให้ผู้เรียนได้เข้าไปในเหตุการณ์นั้น ๆ อย่างชัดเจน เนื่องจากการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังนั้นสื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ควรจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องราวที่ชัดเจน

3. **ด้านการวัดและประเมินผล** ควรที่เกณฑ์การประเมินผลรายบุคคล โดยคำนึงถึงความหลากหลายของประสบการณ์จากผู้เรียน ผ่านการสังเกตหรือการวิพากษ์ในห้องเรียนของผู้เรียน เพื่อวัดความคิดที่ยืดหยุ่นของผู้เรียน ที่เกิดจากการวิเคราะห์ผ่านประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน

อภิปรายผล

จากผลงานวิจัย เรื่อง แนวทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย สามารถนำไปสู่การอภิปรายผลดังนี้

1. ความต้องการของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาต่อการจัดการเรียนการสอนศาสนาในโรงเรียน มีแนวโน้มที่ให้ความสนใจกับการนำเอาองค์ความรู้จากในห้องเรียน ไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน พบว่าผู้เรียนมีความต้องการให้วิชาศาสนา เป็นวิชาที่สามารถประยุกต์ใช้มากกว่าการท่องจำในบทเรียน เนื่องจากการเรียนรู้ในห้องเรียนเป็นการเรียนที่เน้นการวิเคราะห์จากเหตุการณ์ที่ไม่อิงตามบริบทของผู้เรียนโดยตรง จึงทำให้ผู้เรียนไม่สามารถจะตกผลึกความคิดทางด้านการประยุกต์ใช้ได้อย่างชัดเจนมากเท่าที่ควร ดังนั้นการเรียนศาสนาควรมีรูปแบบที่เน้นการเอาไปประยุกต์ใช้กับประสบการณ์ และความเป็นปัจเจกบุคคลมากกว่าการสอนตามบทเรียน โดยเป็นการเปลี่ยนบทบาทของผู้สอนเป็นผู้ที่อำนวยความสะดวกและเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังที่ทิสนา แคมมณี (2542) กล่าวว่า ผู้สอนจะเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ และให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนั้นๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการคิดเชิงวิพากษ์ผ่านการเทียบโอนประสบการณ์ของตนเอง โดยมีการคำนึงถึงการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับ Kolb and Kolb (2017) กล่าวว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนจะต้องได้สัมผัสกับความจริงที่กำลังเรียนรู้โดยตรงจากประสบการณ์ มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่อิงตามบริบทของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมองค์ความรู้ในการวิเคราะห์จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้น

ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์ จะมีข้อแตกต่างกับกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของการท่องจำและบรรยาย โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์จะเป็นการยกระดับองค์ความรู้ให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ จนนำไปสู่กระบวนการวิพากษ์เชิงประสบการณ์ของผู้เรียน การส่งเสริมการเรียนรู้และสนับสนุนความต้องการของผู้เรียนในรูปแบบของการวิพากษ์ สอดคล้องกับแนวคิดของจุฑามาส โหยงไทย (2561) จากแนวคิดของ อริสโตเติล ที่ใช้วิธีการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล เนื่องจากต้องมีการตรวจสอบ ตอบคำถามจากมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย การโต้แย้งด้วยเหตุผลในประเด็นทางการศึกษา จะทำให้รู้แจ้งเห็นจริงเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษา และนำไปสู่การตรวจสอบประเด็นวิกฤตหรือประเด็นสำคัญ ที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนการสอนที่ตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีแนวโน้มในการเลือกนับถือศาสนาด้วยตนเอง โดยรูปแบบการเรียนรู้ที่ใช้การเทียบโอนประสบการณ์ของผู้เรียน เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ช่วยให้ผู้เรียนสามารถให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับบุคคลในยุคสมัยศตวรรษที่ 21 ดังที่ Canas et al. (2006) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นต่อบริบทของประสบการณ์ผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะสามารถเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและตอบสนองต่อสังคมศาสนาในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Abdullah et al. (2012) ที่ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในห้องเรียนว่า การเรียนรู้ในห้องเรียนเป็นบริบทที่สำคัญทั้งผู้เรียนและครู ที่ได้เปิดโอกาสให้ได้มีการเรียนรู้ ผิวกทักษะ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีประสิทธิภาพ สภาพแวดล้อมของการมีส่วนร่วมในห้องเรียนจึงเป็นตัวแปรสำคัญ ที่จะส่งเสริมให้การเรียนรู้ในห้องเรียนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้เรียนจะได้รับประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชั้นเรียน และการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น หากผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการอภิปรายในชั้นเรียน การมีส่วนร่วมในชั้นเรียนจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการเทียบโอนประสบการณ์และวิพากษ์กับคนอื่น ๆ ในชั้นเรียน สอดคล้องกับการวิจัยของ อังคณา อ่อนธานี (2564) จาก มหาวิทยาลัยนเรศวร สรุปผลวิจัยให้เห็นว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจมากที่สุดในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นตัวตนของตนเองมากขึ้น ผิวกกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิพากษ์ ให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะการวิพากษ์ในชั้นเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้อย่างหลากหลาย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อน ทำให้เปิดมุมมองเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเองในการดำรงชีวิต และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในโรงเรียน พบว่า สามารถกำหนดกรอบกรอบแนวคิดในการเรียนรู้จากประสบการณ์สะท้อนกลับ ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนได้แก่ 1) ประสบการณ์ของผู้เรียน 2) การตั้งคำถาม 3) การวิพากษ์ 4) การเสริมสร้างองค์ความรู้ 5) การสร้างประสบการณ์ใหม่ กระบวนการดังกล่าวเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิธีการใช้ประสบการณ์ดั้งเดิมของผู้เรียนเป็นตัวอธิบายถึงความรู้ทางด้านศาสนา เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนา เนื่องกระบวนการเรียนรู้อยู่มุ่งเน้นการเชื่อมโยงประสบการณ์จริงของผู้เรียนมาสู่เนื้อหาสาระการเรียนรู้ จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองความคิด

มากกว่าการเรียนรู้ที่ท่องจำ สอดคล้องกับพระครูปลัดกวีวัฒน์ (ธีรวิทย์) (2561, อ้างถึงใน วรธาร ทัดแก้ว, 2561) กล่าวว่า พออยู่ในชั้นเรียนก็ถูกมัดด้วยผลตัวชี้วัดการเรียนรู้ ถูกมัดด้วยหลักสูตร บางครั้งต้องการนำแนวคิดให้เด็กไปประยุกต์ใช้ แต่ก็ย้อนแย้งกับตัวชี้วัดที่จะต้องสอนให้เด็กเอาไปสอบ เมื่อได้เพียงระดับการท่องจำเพื่อสอบ ไม่ได้รู้สึก ฉะนั้นการสอนที่ได้ผลต้องมีความรู้และทักษะ และการที่จะใช้ทักษะได้ต้องบูรณาการไปสู่กิจกรรมและการเรียนทั้งระบบใหญ่ จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดการตั้งคำถามแบบโสเครติสที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ซึ่งมีความเหมาะสมในการเรียนรู้ที่มีความละเอียดอ่อนเนื่องจากมีรูปแบบคำถามที่มียืดหยุ่น สามารถนำไปใช้ได้หลากหลายบริบท ดังที่วรินทร์ สิริพงษ์ณภัทร (2566) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการตั้งคำถามแบบโสเครติสเป็นกระบวนการที่ไม่ได้ให้ความสำคัญเพียงคำตอบสุดท้ายของคำถาม แต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการแสวงหาคำตอบนั้น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนที่หลากหลายสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นซึ่งเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับความสนใจเรียนรู้ของผู้เรียนโดยไม่จำกัดกรอบความคิด จากงานวิจัยของสุนทรี สกกุลพรหมณ์ และสุรัชย์ ประเสริฐสรวย (2558) ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นถึงการให้อิสระในการเรียนตามศักยภาพ ความสนใจและถนัด เน้นการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งจะทำให้การเรียนการสอนสามารถพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เกิดประโยชน์และตรงกับความต้องการมากที่สุด

3. เพื่อเสนอการประยุกต์วิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นให้ตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย ซึ่งแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน มีกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ ดังที่ Paul and Kaye (1992) กล่าวว่า เป็นความคิดที่มีการสะท้อนกลับและไตร่ตรององค์ความรู้ ภายใต้ความเป็นเหตุเป็นผล โดยใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนและทักษะการมีส่วนร่วมที่ปลอดภัยในชั้นเรียน เป็นการเปลี่ยนนิเวศการเรียนรู้ ที่ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมผ่านบริบทของผู้เรียนเป็นสำคัญ ข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์การเรียนรู้จากการปฏิบัติของผู้เรียน การตั้งคำถามและการวิพากษ์เกี่ยวกับสิ่งที่พบเจอในสังคมปัจจุบันร่วมกันในชั้นเรียน สอดคล้องกับแนวคิด Phenomenon Based Learning จาก Symeonidis and Schwarz (2016) กล่าวว่า เป็นรูปแบบการเรียนรู้แบบพหุวิทยาการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะต่าง ๆ เพื่อให้มีความพร้อมในการดำรงชีวิต ซึ่งการจัดการเรียนรู้จะมีการนำปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ ที่เป็นประเด็นน่าสนใจมาทำให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ ตั้งคำถามและลงมือปฏิบัติ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิดทฤษฎี ภายใต้ปรากฏการณ์ตามสภาพจริง โดยส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนยังสอดคล้องกับทฤษฎีประสบการณ์เป็นฐาน ที่ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในบริบทของตนเอง โดยใช้เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนพบเจอ ทั้งก่อนหน้าและปัจจุบัน ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมิน จนนำไปสู่การสร้างประสบการณ์ใหม่ ดังที่ นันทวัน ทองพิทักษ์ (2557) กล่าวถึงทฤษฎีการสร้างสรรคนิยม (Constructivism) ว่าความรู้ของมนุษย์ถูกสร้างโดยผ่านประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมกับผู้เรียนในชั้นเรียนมากยิ่งขึ้น และทำให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดที่สามารถ

ต่อยอดจากประสบการณ์เดิมของตนเองได้ เพื่อตีความหมายของประสบการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนหน้า โดยหน้าที่ของผู้สอนจะเน้นการให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดความคิดเห็นจากประสบการณ์ของตนเอง และเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากประสบการณ์แบบเปิด และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีทักษะการย้อนคิดทบทวน (Reflective Thinking) จากการตรวจสอบความคิดของตนเอง (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2565) จนนำไปสู่กระบวนการคิดเชิงวิพากษ์และเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Constructivist ของ John Dewey (n.d., as cited in BADA & Olusegun, 2015) กล่าวว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองโดยอาศัยประสบการณ์และโครงสร้างทางปัญญาที่มีอยู่เดิม โดยมีครูเป็นผู้ช่วยสนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เป็นการสร้างความหมายการเรียนรู้โดยผู้เรียนเอง ซึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิด การตั้งคำถาม และการวิพากษ์จากประสบการณ์ภายในห้องเรียนที่เกิดขึ้น ซึ่งการใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนในชั้นเรียน เป็นเป้าหมายของการเรียนรู้ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการตั้งคำถามและคิดเชิงวิพากษ์กับคนอื่น ๆ ในชั้นเรียน โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและสร้างสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน ที่สนับสนุนการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ที่ได้รับประโยชน์ และสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตในอนาคต และครูมีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง เพื่อการเปลี่ยนแปลงในห้องเรียนศาสนาให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีประสิทธิภาพสูงสุด

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้ศาสนาในชั้นเรียนของระบบโรงเรียนไทยปัจจุบัน เป็นรูปแบบที่ไม่ได้มีการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลายตามการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยต่าง ๆ ซึ่งจากการลงภาคสนามในการสำรวจพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เห็นได้ว่าการเรียนรู้ของผู้เรียนจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการได้ คือกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำเอาองค์ความรู้จากประสบการณ์เดิมผ่านบริบทของผู้เรียน มาประยุกต์ใช้กับเนื้อหาการเรียนรู้ศาสนาและสามารถที่จะนำไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของตัวปัจเจกบุคคลด้วยเช่นกัน ทำให้ผู้เรียนสามารถที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้ด้วยตนเอง

โดยแนวทางการประยุกต์ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ เพื่อตอบสนองผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระบบโรงเรียนไทย ควรจะมีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากกว่าการเรียนรู้ที่ใช้การบรรยาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์และสามารถสะท้อนออกมาเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning Model) ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการตั้งคำถามจากประสบการณ์เดิมของผู้เรียน จนนำไปสู่กระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ และสามารถที่จะสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ ได้ ซึ่งผู้เรียนสามารถที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จนเกิดเป็นทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ข้อเสนอแนะ

ข้อจำกัดสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

1. แนวทางที่ผู้วิจัยนำเสนอเป็นรูปแบบที่มีความแปลกใหม่ โดยบทความหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังมีไม่มากเท่าที่ควร จึงต้องมีการค้นคว้างานวิจัยในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. ครูควรนำรูปแบบการเรียนรู้แบบประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning) ไปปรับใช้กับกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้วิพากษ์และมีส่วนร่วมในชั้นเรียน สามารถที่จะนำเอาความรู้ในชั้นเรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีความสอดคล้องกับบริบทความหลากหลายทางด้านศาสนาของผู้เรียน โดยเริ่มจากประสบการณ์เดิมทางศาสนาของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการกระตุ้นความอยากรู้จากเหตุการณ์ที่ผู้เรียนเคยพบเจอในชีวิต

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยและพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์สะท้อนกลับ (Reflex Experience Learning) สำหรับผู้เรียนที่มีแนวโน้มไร้ศาสนาในระดับประถมศึกษาและอุดมศึกษา

2. ควรมีการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนศาสนาที่ยืดหยุ่นในระบบโรงเรียน เพื่อตอบสนองต่อความศรัทธาทางด้านความเชื่อศาสนาที่หลากหลายของผู้เรียน

3. ควรวิจัยอนาคตภาพ เพื่อเสนอรูปแบบการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับแนวโน้มของผู้เรียนที่นับถือศาสนา น้อยลงในระบบโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ สัจจานนท์. (2567). กลุ่มคนไม่นับถือศาสนาในสังคมปัจจุบันกับบทบาทในการตั้งเป้าหมายในการทำงาน.

วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล. <https://archive.cm.mahidol.ac.th/handle/123456789/5774>

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 3).

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

กาญจนา ศรีสวัสดิ์ และสายสมร เฉลย กิตติ. (2560). การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล.

วารสารพยาบาลทหารบก, 70(3), 169-174.

จักรกฤษณ์ สิริริน. (2564). จาก Atheist ถึง SBNR เหตุใด Generation ใหม่ ‘ไม่นับถือศาสนา’ มากขึ้น.

MATICHONWEEKLY. https://www.matichonweekly.com/column/article_404364

จุฬามาส โหย่งไทย. (2561). การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์กับศตวรรษที่ 21. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 9(2), 344-356.

<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EdAd/article/view/193109>

ชนิษฐา นาครูป, ชรินทร์ มั่งคั่ง และนิติกร แก้วปัญญา. (2566). การจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนกาวีละวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีภาคตะวันออกแห่งสุวรรณภูมิ*, 1(2), 30-44. <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/JEITS/article/view/1543>

ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2565). *ปัญหาการสอนสังคมศึกษา*. ลานนาการพิมพ์.

ดิษยา เลาว์ณศิริ, วิชัย วงษ์ใหญ่, จำเริญรัตน์ จิตต์จิรจรรย์ และศรุตดา ยสุวรรณ. (2558). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนประถมศึกษาเอกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. *Journal of Educational Administration Khon Kaen University*, 11(1), 145-153.

<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMKKU/article/view/48426>

ทิตนา แหมมณี. (2542). การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : โมเดลชิปปา (CIPPA MODEL). *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 27(3), 1-17.

<https://doi.org/10.58837/CHULA.EDUCU.27.3.1>

ทิตนา แหมมณี. (2545). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทวัน ทองพิทักษ์. (2557). การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นทางเลือกสำหรับการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 5(2), 208-216.

<http://journal.fte.kmutnb.ac.th/download/v5n2/journalFTE-Fulltext-2014-5-2-24.pdf>

พระครูปลัดณพิชญ์ ญาณวีโร. (2564). *การศึกษาวิเคราะห์เหตุผลของการไม่นับถือศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. <https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/2547>

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2550). *การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: แนวคิดวิธีและเทคนิคการสอน 1. เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์*.

วรธาร ทัดแก้ว. (2561). *การเรียนการสอนพุทธศาสนา ถึงเวลาต้องปฏิรูป*. POST TODAY.

<https://www.posttoday.com/lifestyle/562865>

วรินทร์ สิริพงษ์ณภัทร. (2566). การเสริมสร้างคุณลักษณะพลเมืองดีของผู้เรียนโดยการตั้งคำถามแบบโสเครติส. *Journal of Education Studies*, 51(1), 1-13.

<https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol51/iss1/8/>

- วรินทร์ สิริพงษ์ณภัทร และชรินทร์ มั่งคั่ง. (2567). แนวทางการเรียนรู้แบบนาโนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียนในสังคมยุคดิจิทัล. *วารสารวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์*, 3(1), 1-24.
<https://doi.org/10.58837/CHULA.EDUCU.51.1.8>
- วสันต์ ปัญญาแก้ว, รังสรรค์ ประทุมวรรณ, อภิญา เฟื่องฟูสกุล, กนกวรรณ สมศิริวรากล, ไพโรจน์ คงพิศศักดิ์, ภาณุตดา ไสยรส, ชาญ พนารัตน์ และอานันท์ กาญจนพันธ์. (2564). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัลลภ รัฐฉัตรานนท์. (2567). การมีส่วนร่วมของประชาชนกับประชาธิปไตยในยุคหลังโลกาภิวัตน์. *วารสารวิชาการไทยวิจัยและการจัดการ*, 5(1), 96-102.
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/TRDMJOPOISU/article/view/275496>
- วิภาดา แสงนิมิตชัยกุล. (2555). การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง: กรณีศึกษาการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น. *วารสารการพยาบาลและการศึกษา*, 5(2), 64-76.
<https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JNAE/article/view/3189/2736>
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2560). รัฐที่ไร้ศาสนาประจำชาติ. *วารสารนิติสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 10(2), 14-20. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/108627/85835>
- สุนทรี สุกุลพราหมณ์ และสุรัชย์ ประเสริฐสรวย. (2558). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นสำหรับนักศึกษาปริญญาตรี. *วารสารวิจัยและพัฒนาวลัยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 10(1), 27-35.
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/vrurdihsjournal/article/view/33435>
- อภิรดี เดชพงษ์สัมฤทธิ์. (2567). การพัฒนาบอร์ดเกมการเรียนรู้ตามแนวทางทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดของเพียเจต์ เพื่อส่งเสริมทักษะการยืดหยุ่นทางความคิดของนักศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเซาท์อีสต์บางกอก*, 4(1), 96-111.
<https://ph02.tci-thaijo.org/index.php/JSCI/article/view/254086>
- อังคณา อ่อนธานี. (2564). ผลการใช้การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการทำงานและอาชีพสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. *Journal of Education Naresuan University*, 23(2), 336-350.
https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/download/221440/168075/873894
- Abdullah, M. Y., Bakar, N. R., & Mahbob, M. H. (2012). The Dynamics of Student Participation in Classroom: Observation on Level and Forms of Participation. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 51, 516–522. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.08.199>
- Bada, S. O., & Olusegun, S. (2015). Constructivism learning theory: A paradigm for teaching and learning. *Journal of Research & Method in Education*, 5(6), 66-70.
<https://doi.org/10.9790/7388-05616670>

- Canas, J. J., Fajardo, I., & Salmeron, L. (2006). Cognitive flexibility. *International encyclopedia of ergonomics and human factors*, 1(3), 297-301. <https://doi.org/10.13140/2.1.4439.6326>
- Karran, T. (2004). Reflective learning journals: From concept to practice. *Reflective Practice*, 5(3), 327-343. <https://doi.org/10.1080/1462394042000270655>
- Kolb, A., & Kolb, D. (2017). *The Experiential Educator: Principles and Practices of Experiential Learning*. EBLS.
- Martin, M. M., & Rubin, R. B. (1995). A new measure of cognitive flexibility. *Psychological reports*, 76(2), 623-626. <https://doi.org/10.2466/pr0.1995.76.2.623>
- Moore, G. E. (1912). *Ethics* (No. 52). H. Holt.
- Nelson, J. L., Palonsky, S. B., & McCarthy, M. R. (2017). *Critical issues in education: Dialogues and dialectics* (9th ed.). Waveland Press.
- Paul, H. & Kaye, M. (1992). Critical thinking in teacher education: A process-oriented research agenda. *Australian Journal of Teacher Education*, 17(2). <https://doi.org/10.14221/ajte.1992v17n2.4>
- Zuckerman, P. (2011). Faith No More: Why People Reject Religion. *Oxford Scholarship Online*, 151-169. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199740017.003.0011>
- Symeonidis, V., & Schwarz, J. F. (2016). Phenomenon-based teaching and learning through the pedagogical lenses of phenomenology: The recent curriculum reform in Finland. *Forum OŚwiatowe*, 28, 31-47. https://www.researchgate.net/publication/313696751_Phenomenon-Based_Teaching_and_Learning_through_the_Pedagogical_Lenses_of_Phenomenology_The_Recent_Curriculum_Reform_in_Finland